

ІСТОРІЯ. ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 260.1:281.5(477-456.31)

Лариса ПАНІНА,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри методики змісту освіти
Рівненського ОІППО

РОЗВИТОК РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПАРТИКУЛЯРНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ 1990-х – ПОЧАТКУ 2000-х РОКІВ

У статті розкрито процес становлення та розвитку Римо-католицької церкви в сучасній Україні, здійснено аналіз розширення її структурної мережі в різних регіонах держави, з'ясовано причини та тенденції зростання кількісних показників.

Ключові слова: Римо-католицька церква, архидієцезія, дієцезія, парафія, духовенство, віруючі.

В статтє раскрыт процесс становления и развития Римо-католической церкви в современной Украине, проведен анализ расширения её структурной сети, определены причины и тенденции увеличения количественных показателей.

Ключевые слова: Римо-католическая церковь, архидиєцезия, диєцезия, приход, духовенство, веруючі.

In the article, becoming and development of Rimo-catholic church is exposed in modern Ukraine, the analysis of expansion of its structural network is conducted, reasons and tendencies of increase of quantitative indexes are certain.

Key words: Rimo-catholic church, archidieceziya, dieceziya, arrival, clergy, believers.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що бурхливий розвиток Римо-католицької церкви 1990-х – початку 2000-х років викликав занепокоєння не лише православних ієрархів, але й частини української інтелігенції та окремих представників місцевих органів влади. Розширення католицької присутності сприймалося (почасти й досі сприймається) як скерованість на прозелітизм, а заяви окремих польських ксьондзів, котрі витрактовували свою місію в Україні як боротьбу за повернення східних територій до Польщі, не могли ігноруватися. Між тим, розглядаючи антикатолицьку риторику, В. Єленський зауважує, що аналіз різних джерел (церковної і світської періодики, поточних архівів держорганів тощо) не дозволяє зробити висновок щодо існування і реалізації католицької прозелітичної програми стосовно України. Водночас він акцентує увагу на тому, що, за свідченням деяких католицьких діячів, частина українського елемента в

римо-католицьких громадах постійно збільшується. Отже, ця проблема потребує ґрунтовного аналізу та наукового розв'язання. Згідно з методологічними вимогами виявлення частини українського елемента в римо-католицьких громадах та вивчення церковної політики прозелітизму передбачає передусім дослідження відповідного контексту, що є завданням запропонованої теми.

Процес реорганізації інституційної мережі Римо-католицької церкви в Україні традиційно пов'язують із 16 січня 1991 р., коли Папа Римський Іван Павло II відновив діяльність РКЦ в Україні, призначивши Львівським митрополитом латинського обряду тогочасного апостольського адміністратора з м. Любачів, архієпископа Мар'яна Яворського, Кам'янець-Подільським ординарієм – Яна Ольшанського, а Житомирським ординарієм – Яна Пурвінського. Одночасно були покликані для Львівської архидієцезії двоє єпископів-помічників: о. Рафаїл-Владислав Керницький і о. Маркіян Трофим'як. Україна встановила дипломатичні відносини з державою Ватикан, що стало початком розгерметизації державно-церковних відносин. Власне, тоді було розпочато довготривалий процес відновлення структурної мережі церкви, якій вдалося відразу після проголошення незалежності нашої держави розгорнути свою діяльність, передусім у Львівській архидієцезії, яка виступила консолідуючою структурною одиницею РКЦ в Україні.

Варто зауважити, що на території нинішньої Львівської архидієцезії у 1988 р. залишилося 12 діючих церков, 10 священників і 11 підпільних черниць [8, с. 6].

У жовтні 1989 р. архієпископ Мар'ян Яворський уперше (як єпископ) приїхав до Львова й відправив літургію в кафедральному храмі та першу службу в костелі св. Антонія на Личакові [8, с. 7]. Разом із ним прибув канцлер Єпископської курії Мар'ян Бучек. Відтоді священники з України почали регулярно їздити до Любачева. Згодом, після семилітнього пастирства у Любачеві папською буллою, виданою Іваном Павлом II, від 16 січня 1991 р. єпископ М. Яворський був призначений архієпископом митрополитом Львова [11, с. 11]. Проте запланова-

ний на 6 квітня інгрес влада відмінила і архієпископ виїхав назад до Польщі. Лише після втручання Ватикану інгрес вдалося провести 18 травня 1991 року, який проходив за участі ватиканського представника Франческо Коласунно і українських єпископів.

Після відновлення 16 січня 1991 року діяльності РКЦ в Україні архідієцезія, втративши колишню Любачівсько-Белзьку частину, охопила ті землі, які до Другої світової війни належали деканатам Добромил, Дрогобич, Мостиська, Рудки, Самбір і Яворів Перемишльської дієцезії та Буковинські терени Яської дієцезії. Таким чином, юрисдикція архідієцезії охопила відновлені церковні структури Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей, які історично відповідають довоєнним дієцезіям – Львівській (за винятком її Любачівської території, яка залишилась у Польщі), Луцькій та частково Перемишльській (Польща) і Яській (Румунія) [5, с. 1].

Виходячи з потреби реорганізувати роботу діючих святинь, новий архієпископ почав запрошувати священників та монахинь для катехизації з Польщі. Реакція державної влади на ці ініціативи виявилась вкрай негативною. Були відіслані назад до Польщі кілька священників і з'явилася заборона на реєстрацію нових душ пастирів. Однак після численних розмов і домовленостей влада все ж таки погодилася на приїзд нових священників. Водночас М. Яворський працював над формуванням місцевого духовенства, відсилаючи молодих священників на навчання до Риму, Парижа, Фрайбурга (Швейцарія), паралельно кандидати до священства скеровувались у Люблін, де розміщувалася семінарія Любачівської архідієцезії.

Крім того, виникала потреба будівництва нових храмів та парафіяльних домів. Варто зазначити, що в окремих випадках будівництво нових костелів було перспективніше, аніж повернення ліквідованих, які часто не підлягали ремонту, або ж тривалий час не поверталися місцевою владою.

«Великою проблемою на теренах архідієцезії, – як зазначає канцлер курії М. Бучек, – були знищені греко-католицькі церкви» [11, с. 11]. Це було пов'язано з тим, що після Другої світової війни частина греко-католицьких храмів перейшла у власність Римо-католицької церкви, відновлення яких вона і займалася, що в подальшому при передачі цих, а також частини власних храмів стало причиною міжконфесійних непорозумінь.

У 1992 р. архідієцезію заново поділили на Волинський, Івано-Франківський, Львівський, Мостиський, Тернопільський, Стрийський та Чернівецький деканати, а 14 жовтня 1993 р. Волинський деканат розділили на Луцький та Рівненський, які з 1996 р. перейшли у підпорядкування відновленої Луцької дієцезії. У 1994 р. були утворені деканати Самбір і Чортків, у 1998 р. – Жовква та Золочів, у 2000 р. – Галич.

Із 1992 р. в Україні почала діяти новоутворена Конференція єпископів латинського обряду, на чолі з головою львівським митрополитом Мар'яном Яворським, заступником – єпископом Маркіяном Трохим'яком та секретарем – єпископом Мар'яном Бучеком. Уперше вона була скликана 28 лютого 1992 р. Традиційно засідання Конференції відбуваються двічі на рік із метою розроблення шля-

хів виконання душпастирських завдань, окреслених Апостольською столицею, а також – аналізу й оцінки стану розвитку помісної церкви. Згідно із Статутом Конференції через кожних п'ять років проводяться вибори її голови, віце-голови, секретаря та голів окремих комісій на наступні п'ять років.

У 1995 р. в архідієцезії було зареєстровано 234 громади, кількість яких у 2000 році зросла до 239, 211 церков та каплиць, що на 2000 р. дорівнювало кількісному показнику зареєстрованих громад зазначеного року, 2 єпископи, 23 громади не мали церков. За п'ять років (1995-2000) збільшилася кількість священнослужителів. Якщо у 1995 році було 65 дієцезіальних священників, то у 2000 р. їх нараховувалося уже 83. Загалом кількість служителів культу з 1995 року по 2000 рік на території архідієцезії зросла до 26 священників (100/126). Незважаючи на динамічність росту громад, спостерігається спад кількісних показників семінаристів. Приміром, у 1995 році дієцезіальних семінаристів було 42, а у 2000 році їх кількість зменшилася до 38. Така ж ситуація була і з семінаристами-ченцями – 19 у 1995 році, і 11 – у 2000 році [6, с. 6].

Попри щорічне збільшення священнослужителів ця проблема продовжує існувати у всіх дієцезіях, рівень забезпеченості яких по Україні становить 57,2%. Здебільшого причину такого явища необхідно шукати у природі, тобто особливостях священства в традиціях католицизму латинського обряду, адже celibat, попри всі його переваги, не є стимулюючим фактором, а навпаки стає причиною різкого спаду покликаних до священства. І це явище характерне не лише дієцезіям Римо-католицької церкви в Україні, а й іншим країнам, де католицизм є домінуючою релігією. Своє занепокоєння з цього приводу неодноразово висловлював і Ватикан.

На 1 січня 1996 р. в охоплених архідієцезією територіях було зареєстровано 234 громади, які мали у своєму розпорядженні 211 церков і каплиць, де працювало 100 священників (65 дієцезіальних і 35 ченців), 71 черниця, 51 семінарист (42 дієцезіальних і 19 з чернечих орденів).

У 2001 р. архідієцезія налічувала 242 парафії, які обслуговували 140 душпастирів [10, с. 30], а вже наприкінці 2003 р. кількість костелів та каплиць збільшилася до 272. Станом на 31 грудня 2003 р. Львівська архідієцезія мала 170 священників, з них 6 – іменованих єпископами, 83 – з-за кордону, 76 – власних та 11 священників, які працювали за кордоном. Активно функціонували монастирі, 14 чоловічих та 22 жіночих чернечих чинів та заграджень [1, с. 340].

5 травня 2004 р. у присутності заступника Державного секретаря Ватикану архієпископа Леонардо Сандрі і віце-прем'єр-міністра України Д. Табачника відбулася урочиста церемонія повернення Римо-католицької церкви в Україні палацу латинських архієпископів. Саме тоді голова Держспоживстандарту України Л. Школьник і кардинал М. Яворський підписали Акт про передання будинку № 32 на вулиці Винниченка у м. Львові Управлінню Львівської архідієцезії РКЦ. Підписаний від імені уряду Акт передбачав остаточне безоплатне передання РКЦ палацу Львівських латинських архієпископів.

Нагадаємо, що впродовж 35 років у згаданій установі були розміщені адміністративні та лабораторні підрозділи Науково-дослідного інституту

метрології вимірювальних і керуючих систем Держспоживстандарту України. Але згідно з Указом Президента України Л. Кучми, керуючись рішенням постанови Кабінету Міністрів України від 2 червня 2001 року, було здійснено передачу РКЦ решти приміщень цієї будівлі. Це був четвертий і завершальний етап процедури повернення будинку.

Таким чином, на підставі Указу Президента України №279/2002 від 21.03.2002 «Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій» повернули чергову установу Римо-католицької церкви в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко В. Міжконфесійний конфлікт на Україні: витоки, стан і шляхи подолання [Текст] / В. Бондаренко // Людина і світ. – 1991. – № 3. – С. 2–10.
2. Державний архів Хмельницької області (ДАХМО). Директивні указання Совета по делам религиозных культов при Совете Министров СССР и его уполномоченного по УССР (15.01 – 31.12. 1949 г.), ф. Р-338, оп. 9, спр.13, арк. 26.
3. Державний архів Хмельницької області, фонди Кам'янець-Подільського (ДАХМОфКП). Список упразднених римско-католических духовных учреждений с 1865 г., ф. 228 (Канцелярия Подольского Губернатора), оп.1, спр. 461.
4. Державний архів Хмельницької області. Качковський О. Анотований реєстр описів [Текст] :

фонди колишнього Кам'янець-Подільського міського архіву періоду до 1917 р. : у 2 т. / О. Качковський, Ю. Руденко, Є. Франкевич ; Державний комітет архівів України ; Державний архів Хмельницької області. – К. : [б.в.], 2003. – Т. 1. – 389 с. ; Т. 2. – 415 с. – (Архівні зібрання України).

5. Копровський М. А. Присутність польського консула ображає паломників? [Текст] / М. А. Копровський // Воляннз Волині. – 2010. – № 5. – С. 24–25.
6. Скомаровський В. Засоби Масової Інформації – це нове поле Євангелізації [Текст] / В. Скомаровський. – 2010-2011. – №1. – С. 12–14.
7. Схематизм Львівської архієпископії 2003 року [Текст]. – Л. : Митрополітальне управління, 2003. – 401 с.
8. Чавага К. Нова дієцезія в Закарпатті [Текст] / К. Чавага // Парафіяльна газета. – 2002. – № 36. – С. 3.
9. Чижевський В. Про державу і національну Церкву, польських священників і канонічні території. Розмова з о. Олександром Гауке-Ліговським ОР, деканом Київського Коледжу Католицької Теології св. Томи Аквінського [Текст] / В. Чижевський // Парафіяльна газета. – 1997. – № 4. – С. 8.
10. Breviarium Fidei [Текст] : Wybor doktrynalnych wypowiedzi Kosciola / pod red. ks. I. Wokwy. – Poznan : Ksiegarnia Swietego Wojciecha, 2007. – 744 p.
11. Kodeks Prawa Kanjnsznego [Текст] : Codex Juris Canonici / tłum. ks. T. Gacia. – Warszawa : Pallottinum, 2008. – 697 p.

Дата надходження до редакції: 20.05.2016 р.